

בדין הריגת מזיקין, קכא ע"ב

- א. ועל עקרב שלא תישך. אמר רבי יהושע בן לוי: כל המזיקין נהרגין בשבת.
- ב. מתיב רב יוסף: חמשה נהרגין בשבת, ואלו הן: זבוב שבארץ מצרים, וצירעה שבנינוח, ועקרב שבחדייב, ונחש שבארץ ישראל, וכלב שזומח בכל מקום. מני? אילימא רבי יהודה – הא אמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה! אלא לאו – רבי שמעון, והני הוא דשרי, אחריני – לא! –
- ג. אמר רבי ירמיה: זמאן נימא לן דהא מתרצתא היא, דילמא משבשתא היא? –
- ד. אמר רב יוסף: אנא מתנינא לה ואותיבנא לה, ואנא מתריצנא לה – ברצו אחריני ודברי הכל.
- ה. תני תנא קמיה דרבא בר רב הונא: ההורג נחשים ועקרבים בשבת אין רוח חסידים נוחה הימנו. אמר לוי: ואותן חסידים – אין רוח חכמים נוחה מהם. ופליגא דרב הונא, דרב הונא חזייה להחזא גברא דקא קטיל זיבורא, אמר ליה: שלימתיהו לכולהו?

רש"י מסכת שבת דף קכא עמוד ב
 ואנא מתריצנא לה – דלא תיקשי, כי אמר ר' יהושע בן לוי כל המזיקין נהרגין – ברצין אחריני קאמר, דפקוח נפש הוא.
 ודברי הכל – ואפילו לר' יהודה, והא דחמשה נהרגין – כשאין רצין אחריני, ור' שמעון.

תוספות מסכת שבת דף קכא עמוד ב
 ברצין אחריני וד"ה – פי' בקונט' דרבי יהושע בן לוי ברצין אחריני והוי פקוח נפש וברייתא באין רצין וזכר"ש וקשה דא"כ תקשה מהך ברייתא לרבא בר רב הונא דשרי להרוג נחשים ועקרבים בשבת דע"כ באין רצין אחריני מיירי דאי ברצין אחריני אמאי אין רוח חסידים נוחה הימנו לפירוש הקונטרס דברצין אחריני איכא פקוח נפש ועוד בנייתי שחרג נחש ומיבעיא לן אי שפיר עבד תיפשוט מהכא דלא שרינן לר"ש באין רצין אלא ה' בלבד ועוד קשה לר"י דלישנא דאנא מתריצנא לה משמע לברייתא עצמה
 ונראה לר"י לפרש דברייתא ברצין אחריני וד"ה פירוש אפילו ר' יהודה מודה דחמשה שרי להרוג ברצין אחריני אבל שאר אסור להורגן אפילו רצין אחריני לר' יהודה ור' יהושע בן לוי כר"ש דשרי שאר אפילו באין רצין אחריני ורב הונא דאסר בסמוך לא סבר כרבי יהושע בן לוי ונראה לר"י וכן פירש ר"ח שאין להקל כרבי יהושע בן לוי אלא כהנהו אמוראי דלקמן דלא שרו אלא בדריסה לפי תומו.

במרכז הסוגיא [סעיף ב] עומדת סתירה בין הדין של ריב"ל (מותר להרוג את כל המזיקין) לבין דין הברייתא (מותר להרוג רק חמישה).

יישוב הסתירה תמציתי מאד (סעיף ד: ברצו אחריני ודברי הכל), ונחלקו הראשונים בביאורו.

על מנת להבהיר את מחלוקת הראשונים נגדיר שני משתנים בלתי תלויים:
 המזיקין [רצין אחריני / אין רצין אחריני]
 מחלוקת התנאים במלאכה שא"צ לגופה [ר"ש / ר"י]

נגדיר את המשתנה תלוי (הדין) :

דין ההריגה :

[1] מותר להרוג

[2] מותר רק חמישה

[3] אסור

רש"י			תוספות		
ר"י	ר"ש		ר"ש	ר"י	
1	1	רצין אחריו	1	2	רצין אחריו
2	3	אין רצין אחריו	1	3	אין רצין אחריו

לפי רש"י יישוב הסתירה מעמיד את ריב"ל בשורה העליונה ולא משנה באיזו משבצת (דברי הכל), ואילו את הברייתא במשבצת הימנית תחתונה. לפי זה, המשפט 'ברצין אחריו ודברי הכל' מתייחס למימרא של ריב"ל.

מכאן עולה, ששיטת ר"ש באין רצין אחריו מפורשת בברייתא, שקובעת את דין [2], ומכאן מקשים תוספות על רבא בר רב הונא שמתיר באין רצין אחריו כדין [1].

לכן מפרשים תוספות את יישוב הסתירה אחרת: הברייתא כשמאלית עליונה (ודברי הכל היינו שבהיתר החמישה הללו כולם מודים), וההמימרא של ריב"ל כימנית תחתונה. לפי זה המשפט 'ברצין אחריו וד"ה' מתייחס לברייתא (ומדויק: 'מתריצנא לה' - לברייתא).

כך גם לא קשה על רבא בר רב הונא, שכן הוא נוקט בימנית תחתונה כשיטת ר"ש כפי שפירשה ריב"ל, ואמנם אביו, רב הונא, חולק על ריב"ל, ומפרש אחרת את שיטת ר"ש, וגם עליו לא קשה, שהרי אין כאן בסוגיא. ברייתא מפורשת שעוסקת בשורה התחתונה.